

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Az új Polgári Perrendtartás kodifikációja

Szerző:

dr. Udvardi-Wéber Krisztina

Kézirat lezárása:

Tatabánya, 2018. december 8.

2014. március 15-én hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény. Ezt követően elkezdődött az új polgári perrendtartás kodifikációja is. Magyarország Kormánya a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V.17.) Korm. határozatával rendelte el a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény kodifikációs munkálatainak megkezdését.

Dolgozatomban az új polgári perrendtartás megszületésének körülményeit mutatom be, majd a koncepció legjelentősebb újításainak ismertetésével megkísérlem érzékeltetni az olvasóval azt, hogy mekkora volumenű kodifikációs munka eredményeként született meg az új perjogi törvénykönyv.

I. A politikai impulzus, a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság létrehozatala, a kodifikációs munka résztvevői

A polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V.17.) számú kormányhatározat *feladatul* tűzte ki az új polgári perrendtartás koncepciójának, téziseinek kidolgozását, annak szakmai, társadalmi vitára bocsátását és végezetül az új kódex előkészítését. A feladat elvégzéséért az igazságügy miniszter volt a felelős, a határidő az új polgári perrendtartás koncepciójának kidolgozására 2014. II. negyedéve, a koncepcióról szóló szakmai, illetve társadalmi viták lefolytatására pedig 2015. I. negyedéve volt. A határozat ugyancsak az igazságügy miniszterre háruló feladatként jelölte meg az új polgári perrendtartás normaszövegének kidolgozását és a Kormány elé terjesztését, melynek határideje 2016. IV. negyedéve volt.

A határozat bevezető részében olvasható, hogy:

„A felülvizsgálat közvetlen célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő polgári perjogi törvénykönyv megalkotása, amely biztosítja az anyagi jogok hatékony érvényesítését. Cél továbbá, hogy az új polgári perrendtartás a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodva áttekinthetően, koherensen, a technika vívmányaira is figyelemmel szabályozza a perjogi viszonyokat, megkönnyítve ezzel a jogkereső állampolgárok és a szakmai közönség helyzetét. Az új polgári perjogi törvénykönyv szerepe kiemelkedő, hiszen a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.

évi V. törvény újraszabályozta a polgári anyagi jogviszonyokat és az anyagi jogi normák érvényesülésének biztosítása a perrendtartásra hárul.”

A határozat 2013. május 17-én két bizottság, a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság és a Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság felállítását rendelte el.

A Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság feladata a határozat szerint a munka- és témabizottságok tevékenységének irányítása, koordinálása, azok javaslatai alapján egységes álláspont kialakítása és képviselete, továbbá az igazságügyért felelős miniszter által készített szakmai anyagok, előterjesztések és normaszöveg tervezetek véleményezése volt.¹

A kodifikációs munka vezetője prof. dr. Németh János.

A Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság Kormány által felkért tagjai: Németh János professzor emeritus, a Főbizottság elnöke, az igazságügyi miniszter, a Miniszterelnökség közigazgatási államtitkára, az Országos Bírósági Hivatal elnöke, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, a Magyar Jogász Egylet elnöke, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke, Varga István tanszékvezető, habil. egyetemi docens a Főbizottság tudományos titkára, Wopera Zsuzsa miniszteri biztos, a Főbizottság szervezési titkára.

Az új polgári perrendtartás kodifikációjára irányuló Szakértői Javaslathoz² - a Főbizottság elnökének - előszavában olvasható, hogy a Szerkesztőbizottság álláspontja az volt, hogy a kodifikáció előkészítő munkájában sokféle hivatásrend elméleti és gyakorlati szakemberei vegyenek részt, hiszen az ő tudásuk és tapasztalatuk szükséges ahhoz, hogy egy korszerű, mind az állampolgárok, mind a jogász szakma érdekeit együttesen figyelembe vevő törvénykönyv szülessék. A Főbizottság elnöke felkereste ezért a különböző állami szervek és jogász hivatásrendek, valamint az állam és jogtudományi egyetemek vezetőit, hogy tegyenek javaslatot a munkába bevonandó szakemberek személyére. A beérkezett személyi javaslatok alapján a Főbizottság Elnöke felkérte a polgári per jog elismert

¹VARGA István -ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslathoz az új polgári perrendtartás kodifikációjára*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. és a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016., 10. (továbbiakban: Szakértői Javaslathoz)

²Szakértői Javaslathoz 19.

szakembereit az előkészítő munkában való részvételre, akik 2013. júliusában megtartották együttes ülésüket, ahol a kodifikáció alapvető kérdéseit és a szakmai munka szervezési kérdéseit vitatták meg. Ezt követően a Szerkesztőbizottság 2013. szeptember 30-án megalakított 8 témabizottságot és 22 munkabizottságot.

A Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság irányítása alatt működő munka- és témabizottságok feladata a jogtudomány, a joggyakorlat és a minisztériumok képviselőinek bevonásával a perrendtartás egyes részterületeire, jogintézményeire vonatkozó javaslatok kidolgozása, valamint az igazságügyért felelős miniszter felkérése alapján háttéranyagok készítése volt.

1.1. Az első szakasz, a témabizottságok szakasza

A kodifikációs munka *három szakaszban*³ zajlott. Első szakaszában a témabizottságok működtek, melyeknek feladata az volt, hogy az adott bizottság témáját képező kérdésekben állást foglaljon, majd a beérkezett anyagokat, egyeztetve a többi témabizottsággal egymáshoz igazítsa. A témabizottságok megfelelően a határozatban szabott időpontnak, *2014. június 30-ára* elkészítették a Szerkesztőbizottság által is jóváhagyott *Az új polgári perrendtartás Konceptió I. Tervezete* című javaslatot. Az Igazságügy Minisztérium a Tervezetet a Szerkesztőbizottság Javaslatának nevezte el és elkészítette az új polgári perrendtartás koncepciójáról szóló kormány-előterjesztés tervezetét. A Kormány az előterjesztést és az abban foglalt Konceptiót 2015. január 14-én fogadta el. Az első munkaszakasz eredményeként jelent meg Német János és Varga István, a Főbizottság tudományos titkára szerkesztésében 2014-ben, a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. által kiadott „Egy új polgári perrendtartás alapjai” című tanulmánykötet.

³Szakértői Javaslat 19.

1.2. A második szakasz, a munkabizottságok szakasza

A kodifikációs munka a munkabizottságokban folytatódott. A munkabizottságok feladata az eredeti 1267/2013.(V.17.) Korm. határozat szerint az volt, hogy a Koncepció alapján javaslatot tegyenek a Szerkesztőbizottságnak a normaszövegre és annak indoklására. A Szerkesztőbizottság pedig ezeket figyelembe véve készítette volna el a normaszöveg kodifikációját. A *Koncepciót* a Kormány 2015. január 14-én fogadta el, de nyolc nappal később a 1012/2015.(I.22.) Kormányhatározattal a Szerkesztőbizottságot megszüntette és egyúttal a munka- és témabizottságok irányítását a Főbizottság feladatkörébe utalta.

2015. májusában 15 újjáalakított, összevont munkabizottság jött létre. Ezt a változtatást a Kormány által elfogadott Koncepció szorgalmazta. A változtatás során már figyelembe lehetett venni a téma és munkabizottságoknak a Koncepció Tervezet kidolgozása során végzett munkáját. A munkabizottsági elnökök személyére a Főbizottság elnöke tett javaslatot, amellyel az igazságügy-miniszter egyetértett.

A kodifikációs munka újabb mérföldkövének számít, hogy 2015. április végén-május elején felmerült az igény, először csak az Igazságügyi Minisztérium munkacsoportja, majd az igazságügyi miniszter részéről is, hogy az újjászervezett munkabizottságok vitassák meg az Igazságügyi Minisztérium problémafelvetéseit és tegyenek normaszöveg szintű javaslatot a hozzá kapcsolódó indokolással együtt. A munkabizottságok 2015. október 30-ig végezték el ezt a feladatot, melynek eredményeként készült el a Munkabizottsági Szakértői Javaslat Normaszöveg-és Indokolás Tervezet, egy több mint 1100 oldalas összeállítás, mely szövegszerű javaslatot adott mind a normaszövegre, mind annak indoklására vonatkozóan.

Az Országos Bírói Hivatal Elnöke - a 2014. november 20. napjától 2015. november 15. napjáig terjedő időszakra - a 498/2014. (XI. 20.) OBHE határozatában rendelkezett az „Új Pp. Munkacsoport” felállításáról. A munkacsoport létrehozásának célja egy korszerű, az anyagi jogi normák gyors, hatékony és olcsó érvényesítését biztosító, az állampolgárok és jogász szakma érdekeinek egyaránt megfelelő törvénykönyv létrehozása volt. A Munkacsoport a joggyakorlat eredményeit és a

bíróságok szakmai, igazgatási tapasztalatait volt hivatott megjeleníteni a kodifikációs folyamatban annak érdekében, hogy „egy áttekinthető, egységes dogmatikai alapon álló, de a megvalósíthatóság szervezeti feltételeivel és a jogalkalmazó szempontokkal is okszerűen számoló perjogi viszonyok kerülhessenek kialakításra.” A Munkacsoport feladata volt többek közt a jogszabály-alkotási folyamatban való részvétel, a Szerkesztőbizottság és a Főbizottság, valamint az Igazságügyi Minisztérium javaslatainak, tervezeteinek tanulmányozása, azok véleményezése, a bírósági vélemények megjelenítése, illetve az azok kialakításához szükséges információk eljuttatása a bírákhoz. Az OBH képviseletében a Munkacsoport Elnöke a törvényszékek és az ítélőtáblák kollégiumi ülésein való részvételével, a bírák minél szélesebb körének bevonásával segített kialakítani egy korszerű eljárásjogot biztosító szakmai álláspontot az új perrendtartás téziseinek elfogadását követően.

1.3. A harmadik szakasz, a normaszöveg szakasza

A kodifikációs munka *harmadik szakaszát, a végleges normaszöveg* megfogalmazását és a törvényjavaslat tervezet elkészítését az Igazságügy Minisztérium kodifikációs munkacsoportja, majd az ebből létrejövő Szerkesztőbizottság végezte el.

Németh János professzor a Szakértői Javaslat előszavában így ír:

„A kodifikációs munka kezdetén, 2013-ban többen kételkedtek abban, hogy nagyszámú résztvevővel sikerülhet-e az előkészítő munka. A munkabizottságok 2014-ben történt funkcióváltásakor ugyancsak felmerült, hogy lehet-e bizottságban jogszabályt szövegezni, készülhet-e ilyen módon koherens tervezet. A 14 munkabizottság elnökének szervező- és szakmai munkája, továbbá Varga István és Éless Tamás urak egységesítő tevékenysége megvalósította, amit korábban kevesen hittek volna: másfélszáz jogász- kolléga több mint kétévnyi pezsgő szakmai munkájának eredményeképpen létrejött az új polgári perrendtartásnak egy olyan tervezete, amelyre minden résztvevő büszke lehetett⁴.....Köszönet illeti érte őket!”⁵

⁴Szakértői Javaslat 21.

⁵Uo. 22.

1.4. A Konceptió egyeztetése az egyes jogász hivatásrendek képviselőivel, a tavaszi konferenciasorozat

A kodifikációs munka nemcsak a bizottságok berkein belül folyt. Wopera Zsuzsa a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság tagja, miniszteri biztos a Jogászvilág folyóirat 2015. július 24-én megjelent lapszámában Az új polgári perrendtartás kodifikációjának aktuális kérdései⁶ című cikkében vette számba azokat a szakmai fórumokat, ahol a Konceptióval kapcsolatos azon egyeztetések folytak, melyek feltétlenül hozzájárultak a végleges normatartalom kialakulásához. 2015. február 20-án Szegeden került megrendezésre az első rendezvény. Ezt követte 2015. március 20-án a Székesfehérváron megrendezett „Jogásznapi és Pp. Konferencia.” 2015. április 24-én, Debrecenben az OBH és a Debreceni Ítéltábla szervezésében került megrendezésre „Milyen legyen az új polgári perrendtartás” című országos konferencia, amelyen a bírói hivatásrend képviselői vitatták meg az új Pp. Konceptió azon elemeit, melyek fokozott körültekintést igényelnek. Mindezek mellett számos jogalkalmazói szempontot is a jogalkotók elé tártak. 2015. április 27-én tartották meg az ügyvédi hivatásrend tagjai számára a Magyar Ügyvédi Kamara által szervezett egész napos rendezvényt, melyen a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság elnöke, Németh János professzor emeritus is részt vett. A Magyar Jogász Egylet és az Igazságügyi Minisztérium közös szervezésében rendezték meg a következő országos fórumot Miskolcon. A konferencián előadóként az ügyvédi, bírói hivatásrendek, valamint a tudomány képviselői is megjelentek. A tavaszi konferenciasorozat zárórendezvényére Budapesten, 2015. június 5-én került sor, a Budapesti Ügyvédi Kamara dísztermében, ahol is a polgári perrendtartás megújítása mellett a közigazgatási bírósági eljárás kialakítása, mint az államreform része került fókuszba.

Wopera Zsuzsa a hivatkozott cikkében kifejtette, hogy ezek a rendezvények azért rendkívül fontosak a kodifikáció szempontjából, mert a Konceptió sok kardinális kérdést hagyott nyitva, ahol további vitákra és „szakmai vélemények becsatornázására” van szükség.

⁶ WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás kodifikációjának aktuális kérdései, Wolters Kluwer, <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-kodifikaciojanak-aktualis-kerdesei> 1-2.

II. Az új Pp. Koncepció alapelvei és célkitűzései

A kodifikáció első munkafázisának eredményeként jelent meg Németh János és Varga István szerkesztésében az *„Egy új polgári perrendtartás alapjai”* című tanulmánykötet. A tanulmánykötet a tervezett szabályozásnak az ún. folyó szövegbe ágyazása, részletes magyarázata, azaz a *koncepciója*.

A Koncepció⁷ alapelvekről szóló fejezetének áttekintése elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy megértsük, miért vált szükségessé az új polgári perrendtartás megalkotása.

A Koncepció szerint a törvény elején elhelyezendő alapelveknek kiemelkedő szerepük van, hiszen az egész perrendtartáson keresztül átsugároznak. Jellemzőjük a tömörség, a tételszerűség és a magas absztrakciós szint. A jogalkotó a perkoncentráció elve, a felek eljárástámogatási és együttműködési kötelezettsége, a feleket terhelő igazmondási kötelezettség, a bíróság közrehatási tevékenysége és az anyagi pervezetés alapelveinek törvénybe foglalásával a felek fokozott eljárási felelősségét kívánja kifejezni a bíróság elé vitt jogvita előre vitelével kapcsolatban.

II. 1. A per célja

Mielőtt rátérnénk az alapelvekre, meg kell megvizsgálni, hogy mi a polgári per célja. A Koncepció Alapvetések a polgári per szerkezetéhez című fejezetének kezdetén olvasható, hogy: „A per célja levezethető az Alaptörvényből és a polgári per jog szabályozása során a per alkotmányos céljának kell meghatározó jelentőséget tulajdonítani.” A polgári per rendeltetése a társadalmi szükségletek kielégítése, amelyek felsorolását az Alaptörvény következő szakaszai tartalmazzák.

⁷NÉMETH János-VARGA István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. , 2014. .,50. (továbbiakban: Koncepció)

O) cikk

Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.

XV. cikk

(1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.

XXV. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.

XXVIII. cikk

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

(7) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

25. cikk

(1) A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Bíróság a rendes és a közigazgatási bíróság.

(2) A rendes bíróságok döntenek büntetőügyben, magánjogi jogvitában és törvényben meghatározott egyéb ügyben. A rendes bírósági szervezet legfőbb szerve a Kúria, amely biztosítja a rendes bíróságok jogalkalmazásának egységét, a rendes bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.

A Koncepció szerkesztői a fenti rendelkezésekből kiindulva határozták meg a polgári perekkel kapcsolatos társadalmi elvárásokat, amelyek szerint:

Az államnak és a polgárnak a célja közös kell legyen.

A cél az igazság kiteljesítése kell legyen.

A pernek a polgárokat kell szolgálnia.

A perben eljáró bírósággal szemben támasztott általános követelmények: a méltányosság, törvényesség, pártatlanság, egyenlő elbánás, gondos eljárás.

A fenti körülményeknek a magánjogi jogvitákban való döntés során kell érvényesülniük.

A per alanyaitól elvárható a (képességeikhez és lehetőségeikhez mért) felelősség.⁸

II.2. Az alapelvek

A társadalmi elvárásokból a Konceptió szerkesztői a polgári perjog következő alapelveit vezették le:

„Az államnak és a polgárnak a célja közös kell legyen” elvárásból az együttműködési kötelezettség elve, „a cél az igazság kiteljesítése kell legyen” elvárásból az anyagi igazságra törekvés elve, „a pernek a polgárokat kell szolgálnia” elvárásból a rendelkezési elv, „a perben eljáró bírósággal szemben támasztott általános követelmények: a méltányosság, törvényesség, pártatlanság, egyenlő elbánás, gondos eljárás” elvárásából a tisztességes eljárás elve, „a fenti körülményeknek a magánjogi jogvitákban való döntés során kell érvényesülniük” elvárásból a jogviták rendezésének elve, „a per alanyaitól elvárható a (képességeikhez és lehetőségeikhez mért) felelősség” követelményéből a felelősség elve következik.

Azon társadalmi elvárás, miszerint az államnak és a polgárnak a célja közös kell legyen, azt jelenti, hogy a polgári perben a per céljának hatékony megvalósítása érdekében az állami hatalmat képviselő bíróságot és a magánérdekeiket érvényesíteni kívánó jogalanyokat együttműködési kötelezettség terheli. Az együttműködésnek az igazság kiteljesítésére kell irányulnia. A kiteljesítés szó fogalmilag a részlegesség és a törekvés mozzanatát hordozza, hiszen az Alaptörvény nem határozza meg az igazság fogalmát.⁹ Az igazságra törekvés elve fogalmilag „az ún. anyagi igazságra törekvéssel”¹⁰ azonosítható. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy az igazság kiteljesítésére való törekvés nem korlátlan, hiszen a bíróság csak a felek „magánautonómiáján belül alkotott erőtéren belül”¹¹ törekedhet az igazság szolgálatára.

⁸Konceptió 51.

⁹Uo. 52.

¹⁰Konceptió 54.

¹¹Konceptió 54.

A Konceptió rögzíti, hogy a polgárok szolgálatának alkotmányos követelménye nem ad magyarázatot arra, hogy ez a polgárok érdekeinek vagy igényeinek a szolgálatát jelenti-e. A polgárok érdekeit a bíróság hivatalból történő eljárása, míg a polgárok igényeit a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása szolgálná leginkább. A polgári felelősség hangsúlyozása mégis inkább a felek rendelkezését (rendelkezési elv) helyezi előtérbe

A méltányosság, törvényesség, pártatlanság, egyenlő elbánás, ésszerű időn belül befejeződő és tisztességes eljárás, együttesen a tisztességes eljárás elvének érvényre juttatása a bíróság feladata, ezt köteles biztosítani a felek javára és ezeknek az elvárásoknak a felek egymás közti viszonyában is érvényt kell szereznie. A tisztességes eljárás elvének a magánjogi jogvitákban való döntés során kell érvényesülniük. Itt szükséges azt a megkülönböztetést tenni, hogy a polgári per tárgya lehet olyan igény is, amely valójában nem is jogvita, ekkor „a felek csak a közösen kívánt jogállapot kinyilvánítását várják a bíróságtól.”¹² Ilyen perek például a közös megegyezéssel záruló házassági bontóperek. Ebből következik, hogy a jogvita kifejezés alkalmazásával az alkotmányozó azt kívánta kifejezni, hogy a bíróság csak annyiban avatkozik be a felek jogviszonyába, amennyiben azt a felek - közöttük vitásként - elé tárják (jogviták rendezésének elve). Fontos kiemelni azt is, hogy a felet megillető rendelkezési jogosultság nem korlátlan, hiszen ettől kezdve a fél perbeli cselekményei már érinthetik harmadik személyek jogos (magán) érdekét és ezen keresztül magát a közérdeket is (felelősség elve).

A Konceptió rámutat arra, hogy az Alaptörvényben megfogalmazódó méltányosság, visszaélés- és részrehajlásmentesség kívánalma vonatkoztatható a bíróság eljárására is, ezért ezeknek az alapelveknek a megjelenítése az új polgári perrendtartásban felesleges ismétlés lenne. Felsőbb szintű szabályozás hiányában azonban az együttműködés elvének, a rendelkezési elvnek, a jogviták rendezése elvének valamint a felelősség elvének meg kell jelenniük az új Pp. szabályozásban.

¹²Uo.53.

A jogalkotó kiemelte, hogy a percel törvénybe foglalása azért indokolt, mert annak önálló szabályozó szerepe lehet. Egyrészt alkalmas lehet arra, hogy az eljárási alapelvek esetleges kollízióját feloldja, másrészt megakadályozhatja, hogy a per jogsérelem okozásának színterévé váljon. Ez utóbbi alatt a Koncepció szerkesztői azt a sajnálatos tényt értik, hogy a feleknek a perekkel kapcsolatban gyakran vannak olyan nemtelen céljaik is, mint az időnyerés, az üzleti titkokhoz való hozzáférés, zsarolás, zaklatás.

A Koncepció a fenti alapelveken túl, a bíróság és a peres felek feladatainak és kötelezettségeinek alapelvi szintű szabályozását is célul tűzte ki.¹³

II.3. A bíróság feladatai és kötelezettségei

A bíróság feladata a per folyamán az eljárás mederben tartása és előremozdítása. A perjogi alapelvek mindamellett, hogy segítséget nyújtanak a részletszabályok értelmezésében, olyan alapvető jogokat és kötelezettségeket is megfogalmaznak, amelyek az eljárás egészére meghatározzák a felek, valamint a felek és a bíróság egymás közötti viszonyát. A felek oldalán jogként megjelenő tisztességes eljárás, az ésszerű időn belüli határozathozatal, a rendelkezési-tárgyalási elv, a nyilvánosság és annak kizárása, az anyanyelv használata a bíróság számára kötelezettséget jelent.

Az együttműködés, a késedelem mentesség, a jóhiszeműség és az igazmondás a felek viszonyában kölcsönös jog és kötelezettség. A Koncepció éppen ezért rámutat arra, hogy indokolt lehet a bíróság feladatainak alapelvi szintű meghatározása mellett a felek alapelvi szintű feladatait is rögzíteni.

A Koncepció leszögezi, hogy a bíróság Alaptörvényben foglalt feladatainak a törvénytöredékbe foglalása - kivéve az eljárás tisztességességének követelményét - szükségtelen.¹⁴A polgári perben eljáró bíróság fő feladata az Alaptörvény XXV. cikkét alapul véve a magánjogi jogvitában való döntés.¹⁵ Emellett az

¹³Konceptió 59.

¹⁴Uo. 60.

¹⁵Konceptió 60.

Alaptörvény a Nemzeti hitvallásban a polgárok és az állam számára *célokat*, a Szabadság és felelősség pozitív normaszövegében a bíróság számára *feladatokat és kötelezettségeket* határoz meg.

A Nemzeti hitvallásban ¹⁶megfogalmazott célok a bíróság számára az igazság kiteljesítése, a polgárok (felek) szolgálata és a méltányosság gyakorlása. A Szabadság és felelősség rendelkezései között megjelenő feladatok és kötelezettségek a bíróság számára a törvény előtti egyenlőség biztosítása (XV.cikk), a pártatlanság (XXVIII.cikk), a tisztességes tárgyalás (XXVIII.cikk) a tárgyalás nyilvánosságának biztosítása (XXVIII.cikk), az ésszerű határidőn belüli elbírálás (XXVIII.cikk).

Kérdésként vetődött fel a Konceptió szerkesztőiben, hogy az Alaptörvény fényében indokolt-e a bíróságokkal szembeni követelményeket az új Pp. szövegébe is belefoglalni. A kodifikátorok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy egyedül a tisztességes eljárás kívánalmát lenne célszerű a polgári perrendtartás alapvető rendelkezései között elhelyezni, de egészen más értelemben. Nevezetesen akként, hogy az eljárás tisztességességének megvalósítása a bíróság és a peres felek közös felelőssége kell legyen, vagyis a bíróság és a felek közötti együttműködés meghatározó szempontjává kell tenni az eljárás tisztességességét. Ezzel a jogalkotó „csak a polgári perben érvényesülő sajátos és egyéb magasabb szintű jogszabályokban még meg nem jelent, az eljárás egészére kiható alapvető elvet fogalmazna meg”¹⁷ - szögezi le a Konceptió.

A Konceptió hangsúlyozza, hogy a bíróság alapelvekké emelt feladatai a per célját „a magánjogi jogvitáknak a bíróság közreműködésével megvalósuló felelős rendezését”¹⁸ kell, hogy előmozdítsák. A per céljának előmozdítása érdekében a polgári perben a bíróságok feladatai a felek jog és érdekérvényesítésének elősegítése, a polgári per személyes hadviselésre való felhasználásának megakadályozása, a gazdaságossági szempontok érvényesülésének elősegítése a régi Pp.ben foglalt alapvető elvek (anyanyelv-használat, nyilvánosság, peranyag szolgáltatás stb.) fenntartása mellett.

¹⁶Uo. 60.

¹⁷Konceptió 61.

¹⁸Uo. 62.

A felek jog és érdekérvényesítésének elősegítése kapcsán a Konceptió rögzíti, hogy a bírói pártatlanságnak nem a közömbösségben és a passzivitásban kell megnyilvánulnia, hanem a felek előnyben részesítésének és hátrányba hozásának tilalmában. Ennek érdekében a bíróságnak fel kell tárnia a felek jogérvényesítési szándékát, el kell látnia a feleket a szükséges tájékoztatással és szankcionálnia kell a feleket terhelő kötelezettségek elmulasztását. A polgári per személyes hadviselésre való felhasználásának megakadályozását a bíróságnak a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartásával, részrehajlásmentesen, méltányosan és időszerűen kell ellátnia. A pergazdaságossági szempontokat pedig, vagyis hogy a jogvita rendezése ne jelentsen aránytalan kiadásokat, mind a bíróságnak, mind a feleknek figyelembe kell venniük.

II.4. A felek feladatai és kötelezettségei

A Konceptió a tisztességes eljárást az eljárás alanyainak közös feladatává teszi, éppen ezért indokolt a felek együttműködési és igazmondási kötelezettségének törvénybe foglalása. Az igazmondási kötelezettségnek a felek valamennyi tény és jogállítására ki kell terjednie. Ezen kötelezettséget azonban meg kell különböztetnünk a valóságfeltárás igényétől. A Konceptió szerint ugyanis a fél számára nem írható elő, hogy a valóságnak olyan elemeit is feltárja a bíróság előtt, amely egyébként nem áll érdekében vagy amelyet nem kíván megosztani a bírósággal. A féltől pusztán annyi várható el, hogy a tényállításai feleljenek meg a legjobb tudomása szerinti valóságnak.

Az együttműködési kötelezettség kapcsán a Konceptió rögzíti, hogy a feleknek nemcsak joguk van a tisztességes eljáráshoz és az időszerűséghez, hanem a másik fél ugyanilyen jogára figyelemmel mindez kötelezettséget is jelent számukra. A felek eljárástámogatási és együttműködési kötelezettségének fokozásával kapcsolatban Wopera Zsuzsa a már korábbiakban hivatkozott cikkében így ír: „Ez a feszes szabályozás okszerűen jóval nagyobb felelősséget hárít a felekre az ügyük bíróság előtti érvényesítésével összefüggésben, összhangban az új Ptk. emberképével, aki mint magánjogi jogalany autonóm személy, mindennapi életben felelősen és előrelátóan cselekvő ember.”¹⁹

¹⁹Az új polgári perrendtartás kodifikációjának aktuális kérdései , Wolters Kluwer, [https://jogaszvilag.hu/szakma/az- új- polgári- perrendtartás- kodifikációjának-aktuális-kérdései](https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-kodifikaciojanak-aktuális-kérdései) .3.

II.5. A perkoncentráció elve és eszközei

A Koncepció szerkesztői alapelvi szintre emelték a perkoncentráció elvét, melyet az osztott perszerkezet, a percezúra, az aktív bírói pervezetés vagy másnéven anyagi pervezetés és a közbenszóló határozat eszközeivel kívántak megvalósítani. A kodifikátorok kimondták, hogy „a polgári perben eljáró bíró hivatali felhatalmazásának a feleket egyaránt megillető rendelkezési jog érvényesítésének hatékony elősegítését kell szolgálnia.”²⁰ Mindez azt jelenti, hogy a felek magánjogi vitájában a bíróság csak akkor és csak annyiban jár el, amennyiben ezt tőle valamelyik fél kéri. A kérelemhez kötöttség elvének pedig két aspektusa van. Egyrészt a kérelem kimerítésének a követelménye, másrészt a kérelem tárgyi, tartalmi keretén való túlterjeszkedés tilalma. Ezeket tekinthetjük a bíróság érdemi döntésének korlátjaként is.

II.6. Az osztott perszerkezet és a percezúra

A régi Pp. 138. és 139. §-aiban az egységes-osztott tárgyalási rendszer fogalmazódott meg. Mindez abban nyilvánult meg, hogy a régi szabályozás a felperesnek az első tárgyaláson tett nyilatkozatát megelőzően a keresetlevéllel érvényesíteni kívánt jogból, míg ezt követően a keresettel érvényesített jogból indult ki. Nem különítette el ugyanakkor a tárgyalási szakot perfelvételi és érdemi tárgyalásra. A régi szabályozás 138-141. §-ai „első tárgyalásnak” nevezték a számszerűen valóban első szabályos tárgyalást. Legkésőbb ekkor történt meg az alperes perbe bocsátkozása, amely irányulhatott a per megszüntetésére, valamint érdemi védekezést is tartalmazhatott, egyben az ellenkérelem alapját szolgáló tényeket és a bizonyítékokat is ekkor kellett előadni. Mindez azt jelentette, hogy az első tárgyalás volt az az időpont, amikor a felek közötti tény- és jogvita keretei tisztázódtak. A régi Pp. 141. §-a lehetőséget adott az első tárgyaláson az érdemi tárgyalás megkezdésére, akár érdemi határozat meghozatalára, ennek hiányában a tárgyalás további írásbeli előkészítése is elrendelhető volt. Ez a rendszer azért volt egységes, mert a tárgyalás elhalasztható volt ugyan, de a halasztás nem

²⁰Koncepció 64.

volt szükségszerű és azért volt osztott, mert a perfelvétel körébe tartozó kérdések tárgyalása megelőzte az érdemi kérdések tárgyalását.

A Konceptió szerint az új Pp.-ben is egyértelművé kell tenni, hogy a keresetlevélnek csak az érvényesíteni kívánt jogot kell tartalmaznia. Ha a keresetlevelet a bíróság a tárgyalás kitűzésére alkalmasnak találja, a perbe vitt magánjogi igény véglegesítése a perfelvételi tárgyaláson történik meg. A perfelvételi, peralapító tárgyalás arra hivatott, hogy a bíróság tisztázza és jegyzőkönyvben rögzítse a jogvita anyagi jogi kereteit és ezután véglegesítse az érvényesített jogot. Ezzel egyidejűleg a bíróság az érdemi döntés terjedelmét és korlátait is behatárolja.²¹ A percezúra itt abban nyilvánul meg, hogy a per tárgyának a perfelvétel során történő rögzítése lezárja a szabad keresetváltogatást, viszontkereset, beszámítási kifogás előterjesztésére nyitva álló időszakot. Wopera Zsuzsa miniszteri biztos arra figyelmeztet, hogy „Ez a rendszer szigorú preklúzióhoz kötött: amit a fél határidőben, az adott tárgyalási szakban nem tesz meg, azt a későbbiekben már nem teljesítheti.”²² Tulajdonképpen ez adja az új rendszer lényegét.

A percezúra nemzetközi összehasonlításban is elfogadott szabályozási módja a tárgyalás szerkezetének. A jogviták perbeli rendezése akkor hatékony, ha a perfelvétel és a jogvitáról való döntés elkülönül.²³ A percezúra a feleket megillető rendelkezési elven alapuló szabályozási mód, amely a perek hatékony intézését és befejezését szolgálja. Éppen ezért a Konceptió szerkesztői leszögezték, hogy a percezúra „világos, egyértelmű újraszabályozására mindenképpen szükség van.”

Figyelemmel arra, hogy a következetes kereset igen komplex fogalom, a kereseti kérelem hibái változatosak lehetnek. A leggyakoribb problémát az okozza, hogy a kereseti kérelem azért nem következetes, mert a fél tényállításai hiányosak és nem feleltethetők meg egyetlen olyan törvényi tényállásnak sem, amely alkalmas lehetne a petitumban megjelölt jogkövetkezmény levonására. Ebből következik, hogy minél részletesebb a fél tényelőadása, az érvényesíteni kívánt jog annál

²¹Konceptió 70.

²² WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás kodifikációjának aktuális kérdései, Wolters Kluwer, <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-kodifikaciojanak-aktuális-kérdései> 3.

²³Konceptió 381.

nagyobb eséllyel azonosítható valamely törvényi tényállással. A perben elsődlegesen azt kell vizsgálni, hogy létezik-e olyan jogszabály, amely tényállásának a felperes tényállítása megfelel, és ez alapján az anyagi jogi rendelkezés alkalmas-e olyan joghatás kiváltására, amely a felperesnek a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló kérelmével azonos. A vizsgálat végső soron annak megállapítására irányul, hogy a lefedés teljes-e, a kereset következetes-e.²⁴ Ennek hiányában a kereset nyilvánvalóan alaptalan. Az alperes perbeli védekezése kapcsán is vizsgálendő az ellenkérelem teljessége és következetessége. Az ellenkérelem ugyanis a kereseti kérelem negatívja,²⁵ így a keresetre vonatkozó szabályok jelentős részének ugyanúgy érvényesülniük kell az ellenkérelem esetében is. Az ellenkérelemből egyértelműen ki kell derülnie, hogy a kereset teljes vagy részbeni elutasítására irányul-e és ki kell mutatnia a kereset teljes vagy részleges megalapozatlanságát. Ez történhet úgy, hogy kimutatja a felperes keresetének következetlenségét vagy tagadja a tényállítás valóságát illetve olyan tényállításokat tesz, amelyek alkalmasak az igénymegszüntető, igénygátló joghatás kiváltására. Természetesen az alperes olyan igényt is érvényesíthet, amely túlmutat a keresettel szembeni védekezés körén, de arra már a kereset szabályai lesznek irányadók és ekkor az alperes viszontkeresetet indíthat. A fenteikből következik, hogy a hiánytalan és következetes kereset az, amely meghatározza a per tárgyát, ezáltal a joghatóság, hatáskör, illetékesség, perindítási jog, keresethalmazat, perfüggőség, res iudicata kérdését. Ehhez képest vizsgálható csak az alperes érdemleges védekezésének a terjedelme, az hogy az elbírálás szempontjából egyáltalán jelentőséggel bír-e, valamint megengedhető-e az alperes számára viszontkereset indítása.

A perfelvételi szakasz mechanizmusa a kereset következetességének vizsgálata és szükség szerint annak bírói segítségével történő tisztázása, a kereset következetlensége következményének a levonása, a befogadott keresetre való alperesi reagálás, a felperes erre való nyilatkozata, azaz a peres felek és „a bíróság összeműködése”²⁶a peres felek perccselekményei és a bíróság pervezető cselekményei útján.

A perfelvételi szakaszt követi az érdemi tárgyalási, azaz a bizonyítási szakasz.

²⁴Koncepció 378.

²⁵Uo. 379.

²⁶Koncepció 380.

A per ebben a szakaszban a felek önrendelkezési joga által behatárolt kérelem-ellenkérelem keretei között magára a jogvitára koncentrálódik, koncentráltan a vita eldöntését szolgálja, melynek eszköze a bizonyítás felvétel, eredménye a bíróság érdemi határozata, ítélete. A bíróságnak a kereset és az ellenkérelem következetességnek vizsgálatát, a tény- és jogvita tárgyának azonosítását követően azt kell eldöntenie, hogy azonnali érdemi határozathozatalra kerülhet-e sor, vagy szükséges-e a bizonyítási eljárás lefolytatása. Amennyiben szükséges a bizonyítási eljárás lefolytatása, azt a bíróságnak úgy kell lebonyolítani, hogy a per ésszerű időn belül befejezhető legyen. Mindemellett a bizonyítási eljárás során az eljáró bírónak arra is törekednie kell, hogy a bizonyításra irányuló percesekek ne okozzanak szükségtelen költséget sem a feleknek, sem az államnak. Éppen ezért fontos a per tárgyát, a jogvita kereteit az eljárás bevezető szakaszában koncentráltan meghatározni, hiszen enélkül a feleknek és a bíróságnak pontatlan, homályos elképzelései alakulhatnak ki a jogvita köréről és felesleges, szükségtelen költségekkel járó bizonyítás felvételére is sor kerülhet. Fentiek okán az ítélethozatal késedelmet szenvedhet, amely a bíróság, illetve az állam kártérítési felelősségét is maga után vonhatja.

II.7. A keresetlevéllel szemben támasztott követelmények

A Konceptió szerkesztői leszögezték, hogy a jogviták ésszerű időn belül történő elbírálását a fentiekben vázolt osztott perszerkezet mozdítaná elő a leginkább, amelyben az érvényesített jog tisztázása a régi Pp.-hez képest előbb megtörténne. Az eljárás megindításához elegendő a kereset tárgyát a tények előadásával szubsztanciálós keresetlevél előterjesztése, majd ezt követően - szükség szerint bírói közreműködéssel - történne meg a kereset mibenlétének meghatározása. A percezúrárt követő érdemi tárgyalásra már csak teljes és következetes kereset kerülhet. Ennek érdekében a keresetlevéllel szemben támasztott követelmények közé felvételre kerülne a kereset tárgyának az előadott tényekkel történő konkretizálásának (szubsztanciálásának) követelménye. Amennyiben ugyanis a keresetlevéllel szemben támasztott követelmény pusztán az individualizációra korlátozódik, úgy az alperes a következetes kereset tisztázásáig valójában nincs abban a helyzetben, hogy arra nyilatkozzék. Ezzel szemben a keresetlevéllel szemben a szubsztanciálás (konkretizálás) követelményének előírása révén az alperes hamarabb kerülhetne abba a helyzetbe, hogy a keresetre nyilatkozhassék. A Konceptió szerint ezt segítené elő a bírói aktivitás növelése és az anyagi jogi

pervezetés.²⁷Az aktív bírói közreműködés segítséget nyújtana a kereset mielőbbi tisztázásához, majd ezt követően a tisztázott teljes és következetes kereset tárgyalása gyorsan lebonyolítható lenne. A kereset tisztázása az alperesnek is érdeke, hiszen a teljes és következetes keresettel szemben egyértelműen meg tudja majd fogalmazni védekezését.

A keresetlevéllel szemben támasztott követelmények közé tartozik a felperes kötelezettsége a bizonyítékai megjelölésére. Bár a jogvita eldöntése szempontjából releváns tényállítások köre csak azt követően határozható meg, hogy az alperes is előterjesztette a maga releváns érdemleges ellenkérelmét, mégis a bizonyítékok korrekt megjelölésének előírása a perhatékonyt növelheti azáltal, hogy előzetes jelzésként szolgálhatna az alperes felé a felperesi tényállítások megalapozottsága tekintetében, előmozdítva azt, hogy az alperes alaptalanul ne bocsátkozzon az állított tények vitatásába.

II. 8. A fél megjelenési kötelezettsége és a megjelenési kötelezettség elmulasztásának preklúziós joghatása

Szintén a perkoncentráció elvének megvalósítása irányába mutat valamint a felek felelős együttműködését is előmozdítja a fél megjelenési kötelezettsége a perfelvételi szakaszban. A perfelvétel lényegéből fakad, hogy azon a félnek vagy személyesen kell megjelennie, vagy olyan meghatalmazottat kell állítania, aki a felmerülő ténykérdésekben olyan ismeretek birtokában van, hogy meg tudja tenni a szükséges tényállításokat, illetve felelősen tud nyilatkozni az ellenérdekű fél tényállításainak beismerése vagy tagadása tárgyában. Ez részét képezi a felek magánautonómiájából fakadó felelősségnek, amelyet a felek a „perük” mikénti lefolyásáért viselnek. Ezért amennyiben a fél sem személyesen, sem képviselője útján nem jelenik meg a perfelvételi tárgyaláson, vagy a megjelent fél, illetve annak képviselője nem teszi meg a szükséges nyilatkozatokat, úgy ennek az a következménye, hogy a bíróság a rendelkezésre álló peranyag alapján dönt, mely döntés - a per körülményeinek és a mulasztó fél perbeli pozíciójának függvényében - irányulhat a per megszüntetésére, a kereset elutasítására, vagy a keresetnek való helyt adásra, de irányulhat a per

²⁷Koncepció 387.

további érdemi tárgyalásának kitűzésére és az annak előkészítése érdekében szükséges intézkedések megtételére. E mulasztáshoz kapcsolódó további jogkövetkezmény, hogy a fél később előterjesztett nyilatkozatát már figyelmen kívül kell hagyni (preklúzió). A mulasztás preklúziós joghatásáról a feleket a megjelenési kötelezettség mellett történő idézésben tájékoztatni kell.

A bizonyításfelvételi tárgyalások felek általi elmulasztásának következményei azonban változnak a régi Pp-hez képest. A kodifikátorok kifejtik, hogy indokolatlan fenntartani az eljárás szünetelésének a felek kölcsönös távolmaradásán, illetve a tárgyalás megtartása iránti érdektelenségén alapuló esetét, tekintettel arra, hogy ebben a szakaszban a feleknek új tény-, illetve jogállítások tételére már nincs lehetőségük, az elrendelt bizonyítást a bíróság a távollétükben is képes fogyanatosítani, a távolmaradásukkal pedig mindössze a bizonyítás felvételében való közreműködésük jogának gyakorlásáról mondanak le, ami a rendelkezési hatalmukban áll.

II.9. A közbenszóló határozat

A régi Pp. 1995. és 1999. évi széles körű módosításai (az ún. VI. és VIII. Ppn.) a felek rendelkezési jogának megerősítésére irányultak. A rendelkezési elvet kiterjesztették a bizonyítás feletti rendelkezésre is, amelyet a jogirodalom tárgyalási elv néven foglal össze. A tárgyalási elv^{28a} peranyag szolgáltatás kötelezettségét a felekre hárítja. Mindez azzal a következménnyel járt, hogy jogi képviseleti kényszer bevezetésének hiányában indokolt volt a felek tájékoztatáshoz való jogának a kibővítése a bizonyítással kapcsolatos feladataikra. Ezt a célt szolgálta a régi Pp. 3. § (3) bekezdésének 3. mondata, amely a bíróság előzetes tájékoztatási kötelezettsége néven ismert. Az ún. előzetes tájékoztatási kötelezettség azonban nem tudta betölteni kellőképpen a rendeltetését, figyelemmel arra, hogy csak a bíró feladatává tette a bizonyítási koncepció kialakítását olyan eljárási rendben, amely a fél rendelkezési jogára épített, másrészt nem volt valódi preklúzió sem, amely a feleket a bizonyításban való közreműködésre ösztönözte volna.

²⁸Koncepció 393.

Mindezek mellett tovább akadályozta a perek gyors lefolytatását a felek perelhúzási lehetőségeinek széles köre is, mint az ún. tényállás-, illetve bizonyítékcsoportozás, a kereset és védekezés változtatgatásaiból adódó többletbizonyítási terhek. Ezekkel szemben a bíróság a bírság eszközével élhetett, amelynek visszatartó ereje kétséges, hiszen „akinek van rá pénze, annak így is megéri, akinek pedig nincs, azon úgysem behajtható”.²⁹ A közbenszóló határozat intézményének a bevezetése elsősorban ezeknek az eljárási diszfunkcióknak a minimalizálására törekedett.

A régi Pp. szerint a felek úgy voltak kötelesek a tényeket előadni és a bizonyítékokat megjelölni, a bírónak úgy kellett az ügyet tárgyalásra előkészíteni, hogy a pert lehetőleg az első tárgyaláson érdemben be lehessen fejezni. Ez azonban a valóságban a legritkább esetekben érvényesülhetett. A Koncepció leszögezte, hogy ezt a célt a törvényi szabályozás mind a felek, mind az eljáró bíró számára kizárólag kényszerítő jellegű eszközökkel érheti el. Ügyelni kell ugyanakkor arra, hogy a pertaktikázási, perelhúzási törekvéseknek úgy kell gátat szabni, hogy az ne eredményezze a fél önhibáján kívül eső anyagi jogvesztését.

Mint arról a korábbiakban már volt szó, az új szabályozás a peres eljárást két szakaszra, állítási és bizonyítási szakaszra osztja. Az állítási szakasz a jogállítások és tényállítások előterjesztésének, az akaratkijelentések és tudomáskijelentések megtételének a színtere. Ebben a szakaszban történik meg a releváns tényállítások felvétele és itt kerül sor a jogállítások tisztázására, a bizonyítási szükséglet meghatározására és ha a per bizonyítás felvétele nélkül nem zárható le a bizonyítási indítványok előterjesztése. A peralakító tárgyalások során a bíróság tisztázza a felekkel a bizonyítási szándékaikat, számba veszi a felek bizonyítási lehetőségeit és felhívja őket azon bizonyítási indítványaik előterjesztésére, amit felhasználni kívánnak a perben (eventualitás elve).

Az állítási szakasz a *bizonyítást elrendelő* alakszerű, indokolt és fellebbezhető ún. *közbenszóló határozattal* zárul. Ebben kell egyrészt az állítási szakasz eredményét összefoglalni, másrészt a bizonyítási szakasz feladatait meghatározni. A Koncepció szerkesztői külön hangsúlyozzák, hogy a határozat - mint a bíróság döntéseinek gyűjtőfogalma - kifejezést azért használják, mert ez a döntés

²⁹Koncepció 394.

egyaránt magán hordozza a végzések és az ítéletek jellegzeteségeit. Több a bizonyítást elrendelő végzésnél, mert az alkalmazandó jogról is állást foglal, ugyanakkor kevesebb az ítéletnél, mert jogokról és kötelezettségekről még nem dönt. 30

A közbenszóló határozat rendelkező részében ki kell térni a bizonyítandó tények megjelölésére; a bizonyítására alkalmasként elfogadott indítványokra, illetve a hivatalból elrendelni kívánt bizonyítási cselekményekre; a feleknek a bizonyítás felvételéhez szükséges előkészítő cselekményeik megtételéhez (szakértői díj előlegezéséhez, titoktartás alól felmentő nyilatkozat megadásához, beszerzéséhez, szemletárgy bemutatásához, okirat csatolásához) szükséges határidő(k) tűzésére; annak meghatározására, hogy mely bizonyítandó tény bizonyíthatatlansága melyik fél terhére esik.

Az indokolásának ki kell terjednie: a felek által a perben érvényesíteni kívánt jogok (kereset, viszontkereset, anyagi jogi kifogások, beszámítás, elévülés, szavatosság stb.) meghatározására a reájuk alkalmazandó jogszabályok megjelölésével, a releváns tények körének meghatározására; annak rögzítésére, hogy ezek közül melyek fennállása vagy fenn nem állása állapítható meg a perfelvételi tárgyalás adatai alapján, illetve felhívás ellenére elő nem terjesztett bizonyítási indítvány hiányában, annak meghatározására, hogy a még meg nem állapítható releváns tények közül melyeknek a bizonyítása áll az egyik, illetve a másik fél perbeli érdekében; a tervezett bizonyítás célszerűségének indokaira, vagyis annak kifejtésére, hogy a felhasználni kívánt bizonyító eszközök miért alkalmasak a cél elérésére, a tervezett bizonyítási sorrend miért okszerű, a felajánlott, de mellőzni kívánt bizonyítás mellőzésének indokaira.³¹

A közbenszóló határozat meghozatalát követően a felek a jogvita vizsgálati kereteit bővítő újabb tény-, illetve jogállítást már csak erős bírói kontroll mellett, korlátozott feltételekkel és kizárólag bírói engedély alapján tehetnek. A bíróságnak ugyanakkor a határozatának a meghozatala előtt lehetősége van arra, hogy újból megnyissa a tárgyalási szakaszt, ha a közbenszóló határozat meghozatalához még

³⁰Koncepció 397.

³¹Uo. 398.

további felvilágosításra van szüksége a felektől, vagy a közbenszóló határozat meghozatalának a feltételeit mégsem találja teljes körűen fennállóknak.

A közbenszóló határozat meghozatala előtt - akár a tárgyaláson nyomban, akár annak elhalasztásával tárgyaláson kívül kerül erre sor -, az állítási szakasz lezárására figyelmeztetnie kell a bíróságnak a feleket. A percezúra előtt a bíróságnak nyilatkoznia kell a jogi képviselő nélkül eljáró feleket arról, hogy a peralakító tárgyaláson történteket, a bíróság által számukra adott tájékoztatásokat megértették-e, lehetőséget kell biztosítani nekik a perrel kapcsolatos további felvilágosítás kérésére, és a szükséges további felvilágosítást (pontosítást, számukra érthető értelmezést) meg kell adni a részükre, majd figyelmeztetni kell őket arra, hogy a bizonyítást elrendelő végzés jogerőre emelkedését követően már nem hivatkozhatnak az eljárásjogi tájékoztatlanságukból fakadó tévedéseikre.

A közbenszóló határozathoz egyszerű kötőerő fűződik, vagyis a bíróság e határozatához abban a perben, amelyben azt hozta, kötve van, a fél erre irányuló perorvoslati kérelmének hiányában nem változtathatja meg és nem vonhatja vissza. A koncepció szerint a határozat ellen külön fellebbezésnek van helye, amelynek nincs halasztó hatálya. Ha a fél a tárgyaláson bejelenti a fellebbezését, a bíróság külön alakszerűségi követelmény nélkül dönthet a tárgyalás azonnali folytatása és bizonyítás foganatosítása, a bizonyítás felvétele végett történő elhalasztása, vagy a közbenszóló határozat jogerőre emelkedésének bevétele érdekében való elhalasztása felől.

A közbenszóló határozat alaki jogereje mind a már megállapított, mind a még bizonyítandó tények és a bizonyításukra elfogadott bizonyítékok köre tekintetében köti a bizonyítási szakban eljáró bíróságot, azaz rögzíti a per tárgyát. Ez a határozat a per metszetének (cezúrájának) tekinthető: kihirdetése lezárja a per első szakaszát és megnyitja a második szakaszt. Ez azt jelenti, hogy lezárul a keresetváltoztatás, viszontkereset, beszámítási kifogás előterjesztésére nyitva álló időszak. Ugyanakkor a per érdemi elbírálásának kereteit nem tágító és idővesztést nem eredményező keresetváltoztatásokra ezt követően is sor kerülhet törvényi engedély alapján.

A bizonyítás mikéntje kapcsán rögzítette a Koncepció, hogy a bizonyítás a közbenszóló határozatban meghatározott fogantatási rendben vehető fel. A közbenszóló határozattól eltérni csak a határozat módosításával, valamint akkor lehet, ha az előjegyzett bizonyítás meghiúsul (mert például a szemletárgy megsemmisül, a tanú meghal), azt a bizonyító fél visszavonja, nem teljesíti, előfeltételeit nem biztosítja. Bírói engedély alapján a bizonyítási szakaszban akkor kerülhet sor keresetváltoztatásra vagy viszontkereset előterjesztésére, megváltoztatására ha olyan szorosan összefügg az eredeti kereseti kérelemmel, hogy külön perbeli elbírálása lehetetlen és a felet nem terheli mulasztás a késedelmes előterjesztésben vagy az ellenérdekű fél nem ellenzi a kereset (viszontkereset) megváltoztatását (előterjesztését). Ha a bíróság a keresetváltoztatást (viszontkereset előterjesztését, megváltoztatását) megengedi és ez a releváns tények körében, illetve az ahhoz kapcsolódó bizonyítási szükségletben módosulást eredményez, újabb fellebbezhető végzéssel megfelelően módosítja a bizonyítást elrendelő végzését, és a továbbiakban ennek jogerőre emelkedését követően a módosításhoz fűződik a kötőerő. Ha ehhez szükséges az állítási szakasz ismételt megnyitása, a kereset (viszontkereset) megváltoztatását (előterjesztését) engedélyező határozatában erről is rendelkezik. A kereset (viszontkereset) megváltoztatása (előterjesztésének engedélyezése) tárgyában hozott végzés ellen fellebbezésnek van helye.

II.10. A bírói gondoskodás

Az osztott tárgyalási rendszer hátrányaként értékelhető, hogy az ítélet meghozatalakor a bíróság kötve van a jogerős közbenszóló határozathoz, mint az alkalmazandó anyagi joghoz. Erre lehet megoldás a bírói gondoskodás.

Az állítási szakaszban a felekkel történő együttműködésen túlmutató bírói gondoskodás értelme az, hogy a felek tisztázzák a perbeli céljaikat, mérlegelhessék a lehetőségeiket, készüljön forgatókönyv a perre. Ez a párbeszéd a felek között elősegítheti az egyezségkötési hajlamot, illetve az alternatív vitarendezést.

A bírói gondoskodás legfőbb célja az állítások hibáinak korrigálása, hiányosságainak pótlása, a ténybeli és jogi kérdések tisztázása, a felek jogérvényesítési szándékának a rendelkezési jogkörüket nem sértő pártatlan elősegítése. E célok elérése érdekében a bíróságnak a kereset egységességének és teljességének, a tényállítások és jogállítások koherenciájának, hiánytalanságának megteremtésére, a keresetlevél egyéb tartalmi kellékeinek pótlására elsősorban nem időigényes hiánypótlási felhívásokkal kell rábírní a feleket.

A keresetlevél tárgyalásra való kitűzése esetén - annak érdekében, hogy az állítási szakasz lehetőleg egy (vagy minél kevesebb) érdemi tárgyalással lezárható legyen - már az első tárgyalásra szóló idézésben előírható, hogy a jogi képviselővel eljáró fél, illetve az, akinek az írásbeli előkészítés különösebb nehézséget nem okoz, védekezését írásban készítse elő. Ebben az esetben a bíróságnak figyelmeztetnie kell a felet, hogy amennyiben a védekezését írásban nem terjeszti elő és igazolható módon nem közli az ellenérdekű féllel az első tárgyalást megelőzően legalább 15 nappal korábban, a védekezési lehetőségét elveszti, és a pert a bíróság kizárólag a felperes által előadott tények alapján fogja elbírálni.

Arra az esetre ha a felek nem jönnek el a tárgyalásra, a bírónak figyelmeztetni kell őket arra, hogy amennyiben szabályszerű idézés ellenére mulasztják azt el, a bíróság a rendelkezésére álló iratok alapján fogja meghozni az eljárási szakaszt lezáró határozatát, amely lehet perakadályt megállapító, érdemben befejező (mulasztási, „makacssági” ítélet)³², illetve közbenszóló határozat. Az alperest figyelmeztetni kell arra is, hogy amennyiben megelőzőleg írásbeli védekezést sem terjeszt elő és az első tárgyaláson szabályszerű idézés ellenére sem jelenik meg, a bíróság úgy tekinti, hogy nem kíván védekezni a keresettel szemben.

A bírói gondoskodás eleme az is, hogy a jogvita kimerítő tárgyalásban részesüljön, vagyis a felek a homályos kérelmeiket, tényelőadásait és nyilatkozataikat magyarázzák meg, a hiányos tényelőadásait, bizonyítékaikat egészítsék ki. Evégből a bíróság az ún. peralakító tárgyalás(ok)on a

³²Koncepció 409.

felekhez kérdéseket intézhet, és őket a perbeli cselekményeik, mulasztásaik jogi következményeire figyelmezteti.

A per alakítása körében tehát a bíróságra háruló feladatok főként a következők:

A kereset és a védekezés (nem lényeges) hiányainak pótlása, pontosítása, a fél kikérdezése útján;

A jogvita mibenlétének tisztázása a felek kikérdezésével.

A bizonyítandó tények körének meghatározása, a felek által feléhozott irreleváns tényekirrelevanciájának a felek tudomására hozása.

A bizonyítási feladatok elosztása.

A bizonyítékok számba vétele, a bizonyítás eszközeinek a meghatározása.

A bizonyítás felvétel ütemezése.

A határidők meghatározása a felek számára.

A bíróság bizonyítási feladatainak meghatározása.

Az ideiglenes és biztosítási intézkedések megtétele, döntés a költségkedvezményről stb.

Az ellenérdekű fél tájékoztatása az ellenbizonyítás szükségességéről.

A bizonyítékelőlemezés elvének érvényesítése hathatós eszköz a bizonyítékcsepegtetési, perelhúzási taktikával szemben. Ennek az eljárásnak az eredménye, hogy letisztul a jogvita és a feleknek nem kell találgatniuk a bíróság lehetséges döntéseit illetően. Mindez a perek egyszerűsítéséhez vezet.

II.11. Az anyagi pervezetés

„A perhatékonyság feltétele a Konceptió szerint a felek kölcsönös rendelkezési hatalmának a korlátai között érvényesülő aktív bírói pervezetés.”³³ A bíró aktív pervezetését hívhatjuk anyagi jogi

³³Uo. 71.

pervezetésnek is. A bíróság aktivitása a bíró kitanítási, kérdezői, nyilatkozattételre felhívó feladatait foglalja össze. Ezek közös célja, hogy a felek megtegyenek minden olyan nyilatkozatot, amely szükséges a tényállás és a jogvita tisztázásához valamint a bizonyítás felvételének az előkészítéséhez. A bíróság anyagi pervezetésének ki kell terjednie a bizonyításra is, azzal hogy a bíró aktivitása nem terjedhet a bizonyítékok hivatalból történő felkutatásáig és beszerzéséig.

A megfelelő tájékoztatás előmozdítja, hogy a bíróság a felek meglepetését³⁴ elkerülje olyan releváns tényeket, fontos jogi álláspontokat illetően, amelyek figyelembevételét a felek nyilvánvalóan elmulasztották, vagy amelyeknek nem tulajdonítottak jelentőséget, de amelyekre a bíróság később a döntését alapítja.

A Konceptió felfogása szerint a kikérdezői és tájékoztatási kötelezettség a felek mindegyikével szemben fennáll, mégpedig attól függetlenül, hogy rendelkeznek-e jogi képviselővel.

Az anyagi pervezetés anyagi jogi jellege azt jelenti, hogy magára a fél által érvényesíteni kívánt jogra vonatkozik, a bíró által elvégzett cselekmények a jogvita érdemére irányulnak, melynek legfontosabb részei a jogalap tisztázása valamint a tényállás feltárása. Megjelenési formájukat tekintve ezek a bírói perccselekmények is eljárási cselekmények, hiszen a bíró kérdést intéz a felekhez, nyilatkozattételre hívja fel őket hiánypótlás keretében, tájékoztatja a feleket a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási kötelezettségről és bizonyítási teherről. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy ezek a cselekmények túlmutatnak eljárási jellegükön, hiszen magára az érvényesíteni kívánt jogra vonatkoznak. Fontos azonban kiemelni, hogy a bírói anyagi pervezetés nem lehet korlátok nélküli, annak a felek rendelkezési joga szab határt. Az anyagi pervezetés eszközei csak a felek által felhozott tények és bizonyítási eszközök keretei között alkalmazhatók. A peranyag szolgáltatása a felek rendelkezési hatalma alatt áll, ami egyúttal a peranyag szolgáltatásáért való felelősségük fennállását is jelenti. 35

³⁴ A meglepetés-ítélet tilalma

³⁵ Konceptió 75.

A bírói aktivitás megnyilvánulhat írásbeli és szóbeli percesekekmenyek útján. A szóbeliség mellett lehet indok a fél írásbeli megértési és kifejezőképességének a csökkent volta, amely miatt a szóbeliség alapvető garanciát jelenthet. Előnye lehet a szóbeliségnek az, hogy a felek közvetlenül reagálhatnak a másik fél nyilatkozatára, a bíróság pedig közvetlenül, rögtön tisztázhatja a kérelmek hiányait, homályos pontjait valamint a felek kérelmei közötti ellentmondásokat. Mindez az eljárás gyorsításához is vezethet. Írásbeli előkészítést igényel, ha az ügy olyan összetett, hogy mind a feleknek, mind a bírónak is hosszabb időre van szüksége ahhoz, hogy a keresetet és a védekezést átlássa, a releváns tények körét felmérje, a kérelmeket anyagi és perjogi szempontból mérlegelje. A Konceptió szerint a per tárgyának meghatározása és a per előkészítésének folyamata nem köthető sem a szóbeliséghez, sem az írásbeliséghez, ezért a jogalkotók olyan szabályozási modellt javasolnak, amely lehetővé teszi a leghatékonyabb megoldás kiválasztását. Ez a fajta rugalmas szabályozás lehetőséget biztosít a bíróság számára, hogy az ügy konkrét jellemzőitől függően döntsön arról, hogy írásbeli előkészítést rendel-e el, vagy közvetlenül perfelvételi tárgyalást tűz ki. A bíró egyfajta „váltót működtetve”³⁶ egyes ügyeket az írásbeli, míg másokat a szóbeli perfelvétel felé irányíthat. Itt figyelmeztet a Konceptió arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke a bíróság előtti meghallgatás alapjogáról rendelkezik, ezért a *szóbeliségnek* az eljárás során, de legalább annak egy szakaszában garanciális jelleggel érvényesülnie kell. Figyelemmel arra, hogy az eljárás - amennyiben annak feltételei fennállnak - véget érhet már a perfelvételi tárgyaláson is, szükséges biztosítani azt, hogy abban az esetben is sor kerüljön tárgyalásra, amennyiben a bíróság írásbeli előkészítést rendelt el. Az írásbeli előkészítés sikere esetén a perfelvételi tárgyalás koncentrált lehet, míg az írásbeli előkészítés sikertelensége esetén éppen a perfelvételi tárgyalás nyújthat lehetőséget további közvetlen, szóbeli ügyintézés mellett történő tisztázásra. Sikeres írásbeli előkészítés esetén a felek megjelenése nem feltétlenül szükséges a perfelvételi tárgyaláson, de arra őket - természetesen - meg kell idézni. Az írásbeli előkészítés sikertelensége esetén, illetve abban az esetben, ha a bíróság közvetlenül szóbeli perfelvételi tárgyalást tűzött ki, a peres felek jelenléte elengedhetetlen, ezért ez esetben a feleket a megjelenés kötelezettségével kell idézni.

³⁶Konceptió 389.

II.12. Az alaki pervezetés

Az alaki pervezetés, (a per menetének irányítása) vezérmotívuma, hogy a per legyen gyors, olcsó, célratörő és lehetőleg célravezető. A koncepció hangsúlyozza, hogy a per lefolytatásának irányítását nem a féluralom és nem is a bírói uralom alá kell helyezni, hanem az együttműködésre kell törekedni. A polgári per közjogi természete folytán csak az ún. rendelkező cselekmények, mint a jogelismerés, egyezségkötés) eshetnek a fél rendelkezési hatalma alá, és ezek közül is csak azok amelyek az ellenérdekű fél rendelkezési hatalmától függetlenek.

III.Összegzés

Az új Pp. kodifikációját politikai és szakmai impulzus indította el. A politikai döntéshozó részéről, érkezett impulzus, amikor Magyarország Kormánya a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozatával elrendelte a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény kodifikációs munkálatainak megkezdését. A jogászai szakma részéről is érkezett impulzus, hiszen a perek elhúzódásának visszaszorítása valamennyi hivatásrend közös érdeke volt. A politikai impulzus kötelező jeleggel írta elő az új Pp. kodifikációját, ennek érdekében létrehozta a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottságot és a Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottságot. Figyelemmel arra, hogy a kodifikátor csapatban dolgozik, a Főbizottság elnöke felkérte a polgári per jog elismert elméleti és gyakorlati szakembereit a kodifikációs munkában való részvételre. Az ő részvételükkel alakultak meg a téma- és munkabizottságok.

Az első vizsgálat eredményeként a kodifikátorok megállapították, hogy kétségtelenül szükség van a kodifikációra és az nem a régi Pp. egy újabb módosítása, hanem egy teljesen új jogszabály lesz. Természetesen a szabályozandó életviszonyokkal a jogalkotó már az első vizsgálat megkezdésekor tisztában volt. Pontosan tudta, hogy az új szabályozással milyen célt kíván elérni, tisztában volt azzal is, hogy a rendszerváltás óta megváltozott gazdasági, társadalmi környezetben a kor igényeinek

megfelelő eljárásrendre van szükség és ennek megvalósítására milyen megoldási lehetőségek kínálkoznak.

Az első szakasz a témabizottságok vizsgálódásának szakasza volt. Feladatuk az volt, hogy állást foglaljanak az adott bizottság témáját képező kérdésekben, majd a beérkezett anyagokat a többi bizottsággal egyeztetve egymáshoz igazítsák.

A második szakaszban a munkabizottságok működtek, akik javaslatot tettek a normaszövegre és annak indokolására. A munkabizottságok 2015. október 30-ára végezték el a munkát és elkészült a munkabizottsági Szakértői Javaslat Normaszöveg és Indokolás Tervezete.

Ezzel lezárult a második szakasz is, majd ezt követte a kodifikációs munka harmadik, egyben utolsó szakasza, a normaszöveg megfogalmazása. A törvényjavaslat tervezet elkészítését az Igazságügy Minisztérium kodifikációs munkacsoportja, majd az ebből létrejövő Szerkesztőbizottság végezte el. A kodifikációs folyamat utolsó akkordja a T/11900 számú törvényjavaslat általános vitájával vette kezdetét 2016. szeptember 13-án.

Az új polgári perrendtartást az Országgyűlés 2016. november 22-én fogadta el, az 2016. december 2-án került kihirdetésre majd 2018. január 1-én lépett hatályba.

III.1. Alapelvek a régi és az új Pp.-ben

Az új Pp. alapelveinek törvénybe iktatásának legfőbb oka az volt, hogy a régi Pp. a szocializmus időszakára próbálta modellezni a polgári perrendtartást, leegyszerűsítette a régi 1911. évi 1. törvénycikkkel bevezetett polgári perrendtartást és a kétosztatú pervitelt eltörölte. A rendszerváltást követően megváltoztak a gazdasági- társadalmi viszonyok, megtöbbszöröződtek és egyre bonyolultabbak lettek a jogviták. A digitális technika fejlődése, az internet és a mobiltelefonok megjelenése felgyorsították az információáramlást. A szocialista berendezkedésben az állam a

gondoskodás jegyében feladatának érezte, hogy beavatkozzon a felek magánautonómiájába. A rendszerváltást követő (szociális) piacgazdaságban azonban megjelent az ügyeit a mindennapi életben felelősen, előre látó módon, bátran bonyolító kereskedő, vállalkozó, bankár, üzletember, aki egyre kevésbé igényelte a magánautonómiájába való állami beavatkozását. A régi Pp. az állami gondoskodás jegyében eredetileg azt várta el a bíróságtól, hogy az anyagi igazság kiderítésére törekedjék és hivatalból ügyeljen arra, hogy a felek a perben jogait megfelelően gyakorolják és kötelezettségeiknek eleget tegyenek. A kilencvenes évek közepétől ez az elvárás a bírói aktivitás rovására gyengült és egyre nagyobb szerepet kapott a felek önrendelkezési jogának és az eljárás pártatlanságának a biztosítása. A régi Pp. 1999. évi módosítása (a VIII. Ppn.) gyökeresen megváltoztatta a régi Pp. alapvető elveit és ezzel egyszer és mindenkorra végérvényesen lezárta a szocialista polgári eljárásjog korszakát.

A novellában foglalt új elvek - mint a rendelkezési elv, a tárgyalási elv, a perhatékonyság elve, a perbeli esélyegyenlőség elve, a jóhiszeműség elve, a szabad bizonyítás elve és a nyilvánosság elve - immár tükrözték a piacgazdaság irányába mutató gazdasági, társadalmi és jogi változásokat.

Ezen az úton haladva az új Pp. vezérelve, hogy immár nem a bíró, hanem a fél jogosult a jogai érvényesítéséről gondoskodni és dönteni arról, hogy mit kíván a per anyagává tenni (rendkezési elv). Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a félnek a felelős pervitel jegyében a peranyagot időben és a pervitelt konstruktívan előmozdítva megfelelő módon kell előadnia (felelősség elve). Az eljárástámogatási és igazmondási kötelezettség elvének az új törvénybe iktatásával pedig ugyancsak a fél saját pervitele iránti felelősségét helyezi előtérbe a jogalkotó. Fontos kiemelni azt is, hogy az új Pp. nemcsak a felek felelősségét hangsúlyozza a hatékony pervitel érdekében, hanem a bíróság szerepét is fokozza azzal, hogy a bíró kötelezettségévé is teszi, hogy közrehatási tevékenységével, a felekkel való konstruktív együttműködésével a megalapozott döntéshez szükséges peranyag tisztázásához maga is aktívan hozzájáruljon (a bíróság közrehatási tevékenységének elve).

Összehasonlítva a régi és az új Pp. alapelveinek felsorolását láthatjuk, hogy a feleket megillető rendelkezési elv mindkét törvényben kiemelt szerepet kap, ugyanígy mindkét eljárásrend vezérelve

a perek ésszerű időn belül történő befejezését szolgáló perhatékonyság (régi Pp.) és a perkoncentráció (új Pp.) elve. Ugyanígy mindkét eljárásrendben megjelenik a jóhiszeműség elve.

Különbség a két eljárásrend között, hogy az új Pp. a jóhiszeműség elve mellett külön nevesíti a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségét valamint a bíróság közrehatási tevékenységét. Ezen két elv alapelvek közé emelésére az új Pp. egyik legmeghatározóbb újítása, a perkoncentráció érdekében került sor. Eltérés még a két törvény között, hogy az új Pp. nem sorolja fel az alapelvek között a feleket megillető tárgyalási elvet, melynek a lényege az, hogy a jogvita pártatlan eldöntése érdekében a peranyag szolgáltatás kizárólag a felek feladata és a bizonyítás hivatalból való elrendelése még célszerűségi okokból sem megengedett. Ugyanígy nem sorolja az új Pp. az alapelvek közé a perbeli esélyegyenlőség elvét valamint a szabad bizonyítás és nyilvánosság elvét sem. A felsorolásbeli különbségek oka álláspontom szerint az, hogy a tárgyalási elv és a szabad bizonyítás elve az új Pp. bizonyításra vonatkozó rendelkezései között kaptak helyet akként, hogy a bizonyítási szabályok ezen elvek szellemében kerültek rögzítésre. A perbeli esélyegyenlőség és nyilvánosság elve pedig azért nem került felsorolásra az alapelvek között, mert az levezethető az alkotmányból, így annak megismétlése az új eljárási törvényben felesleges duplikátum lenne.

III./2. A perkoncentráció elve a régi és az új Pp.-ben

Mint azt az alapelvek összehasonlítása kapcsán említettem, az új Pp. kodifikátorainak törekvése az volt, hogy a megváltozott piaci, gazdasági, társadalmi viszonyoknak megfelelő, korszerű, hatékony, a perek gyors lebonyolítását biztosító professzionális eljárásrendet alkossanak. Az új Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hívta életre a „reasonable man” a saját ügyeiben ésszerűen eljáró, felelős, megfontolt döntéseket hozó üzletember emberképét. Ennek a professzionális üzletembernek pedig olyan eljárásjogi kódexre van szüksége, amely alkalmas a jogviták hatékony, időszerű professzionális rendezésére. Az új Pp. ezt a professzionális pervitelt tűzte a zászlajára, amelynek legfőbb szervező elve a perkoncentráció és az osztott perszerkezet.

A régi Pp. az egységes-osztott tárgyalási rendszerre épült. Ebben a modellben még nem különült el a per perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra. A régi szabályozás 138-141. §-ai első tárgyalásnak nevezik az első alkalommal megtartott tárgyalást. Fontos kiemelni, hogy az eljárás nem az első tárgyalással, hanem az azt megelőző peralapítással kezdődött. A peralapítás során a benyújtott keresetlevelet a bíróság megvizsgálta különös tekintettel a perelőfeltételekre és a perakadályokra, szükség esetén hiánypótolta vagy kijavításra visszaadta. Miután a bíróság a keresetlevelet befogadta, kitűzte a tárgyalást és a keresetlevelet kézbesítette az ellenérdekű feleknek. Ezt követte a perfelvételi tárgyalás, amely a perbebocsátkozásra irányult, perakadály vagy egyszerűbb elintézés (elismerés, elállás, lemondás, egyezség) hiányában az alperesnek elő kellett terjesztenie érdemi ellenkérelmét. A perfelvételi tárgyalást követően egyes percselekményeket (pl. elállás, keresetváltoztatás) a felek nem tehettek meg vagy csak kivételesen, bizonyos feltételek megvalósulása esetén. Rögzült tehát a per tárgya, azaz a tény és jogviták köre. Az érdemleges tárgyalás a járásbírói szinten akár a perfelvételi határnapon is lefolytatható volt, azonban a törvényszéki eljárásban az érdemleges tárgyalásra új határnapot kellett tűzni. Ebben a metodikában rejlett az egységes-osztott tárgyalási rendszer megvalósulása, hiszen nem volt szükségszerű a tárgyalást elhalasztani, ezért ebben a tekintetben a rendszer egységes volt. Osztott volt ugyanakkor abban a tekintetben, hogy előbb kellett a perfelvétel kérdéseit megtárgyalni és csak azután lehetett a per érdeméről dönten. A modell legnagyobb hibája abban volt, hogy lehetővé tette a felek számára, hogy az utolsó tárgyalás berekesztéséig lehetőségük legyen arra, hogy újabb és újabb tényeket, bizonyítási indítványokat előadjanak és a korábban előadottakat megváltoztassák. Tulajdonképpen sem időbeli, sem mennyiségi korlátja nem volt az előkészítő iratok beterjesztésének, új tények és új bizonyítékok perbevitelének. Mindez alkalmat adott akár a rosszhiszemű pervitelre is, hiszen bármelyik fél húzhatta az időt a tények és bizonyítékok csepegtetésével, megnehezítve ezzel a jogvita lezárását. Ennek következményeként megszorozódott a peres ügyek száma, amelyek lezárása nagyon sok energiát, időt vett el a bíraktól.

Ezen a rendszerbeli működési rendellenességen akartak változtatni az új Pp. kodifikátorai, amikor bevezették a kétosztatú pervitelt, melynek legfőbb célja, hogy legyen a pernek egy előkészítő szakasza, az ún. perfelvételi szakasz, ahol a feleknek az érvényesíteni kívánt jogot, minden releváns tényt és bizonyítékot elő kell adniuk. Ugyancsak a perfelvételi szakban van lehetőség a keresetmódosításra és az ellenkérelemre. Ezt követően a bíró egy végzéssel - közbenszóló határozattal - lezárja a perfelvételi tárgyalást. A közbenszóló határozat legfontosabb joghatása, hogy

rögzíti a per tárgyát és ezzel lezárul a keresetváltoztatás, viszontkereset, beszámítási kifogás előterjesztésére nyitva álló időszak.

Látni kell azonban azt is, hogy a perelhúzásnak nemcsak a rosszhiszemű pervitel lehet az oka. Előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a perfelvétel lezárását követően válik szükségessé a perfelvételi nyilatkozat megváltoztatása. Ezek a helyzetek adódhatnak a felek nagy számából, az ügy bonyolultságából, vagy akár az ügy nemzetközi jellegéből. A perfelvételi nyilatkozat megváltoztatásának megtiltása ilyen esetekben súlyos méltánytalanasághoz vezetne, ezért az új Pp.-ben lehetőség van arra, hogy bizonyos törvényi feltételek fennállása - a fél önhibáján kívüli okból, új tény vagy bizonyíték felmerülése - esetén, kivételesen helye lehet kiegészítő perfelvételi eljárásnak.

A perfelvételi szakaszt követő érdemi tárgyalási szakban a bíróság a perfelvételi szakban indítványozott bizonyítás és a felek nyilatkozatai alapján folytatja le a tárgyalást. Fontos hangsúlyozni, hogy a bizonyítást kizárólag a perfelvételi szakban előadott tényekre lehet alapítani és perbeli nyilatkozatokat ebben a szakban is csak kivételesen, szigorú szabályok szerint lehet megváltoztatni. Az érdemi tárgyalási szakaszban is a perkoncentráció a rendező elv. A régi Pp.-ben a bizonyítás körében is jelentkeztek olyan visszasságok, melyek a pertartam növeléséhez vezettek. Éppen ezért az új szabályozás igyekezett növelni a felek bizonyítási cselekményeinek eredményességét is. Egyrészt pozitív módon, a bíróság közömbösségre kényszerítése helyett a bíróság ügyfélbaráttá, közreműködővé tételével, másrészt negatív módon, a felek anyagi igényérvényesítésére kiható eljárási jogvesztés (preklúzió) általánossá tételével. A perkoncentráció ebben a szakaszban a per érdemi elbírálásához szükséges bizonyítási eljárás hatékony lefolytatására irányul. A félnek a perbeli vétkességétől függően van lehetősége a bizonyítási szakaszban felvett bizonyítás adataira tekintettel a kereseti tényállításai vagy jogállításai - keresetváltoztatást nem eredményező, azaz a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet (az ún. *petitumot*) nem módosító - megváltoztatására, illetve újabb bizonyítási indítvány előterjesztésére. Ebben az esetben ugyancsak kérelmet kell előterjesztenie a jogerős bizonyítást elrendelő végzés módosítása iránt. Ez azonban csak akkor teljesíthető, ha a fél az állítási szakaszban önhibáján kívül mulasztotta el ezeknek a percselekményeknek a megtételét, nem volt tőle elvárható, hogy azok szükségességét az állítási

szakaszban előre lássa vagy nem tudhatott azok létezéséről. A közbenszóló határozat módosítására irányuló kérelem rendkívüli perorvoslat, hiszen az alaki jogerő feloldását célozza.

III.3. A közbenszóló határozat új intézménye

A közbenszóló határozat új intézményét nem áll módomban összevetni a régi szabályozással, mert ilyen intézmény a régi Pp.-ben nem létezett. A közbenszóló határozat modelljében a bizonyítást elrendelő végzés meghozatalát megelőzi a bíróság és a felek formalitásmentes, de parlamentáris diskurzusa a bizonyítás kérdéseiről. A közbenszóló határozat feltételesen és a jogi döntés lehetőségeinek nyitva hagyásával, az ítélet véglegesen és a lehetőségek közötti választással foglal állást a jogvita érdeméről. Az új modell hátrányának tűnhet, hogy az ítélet meghozatalakor a bíróság kötve van a jogerős közbenszóló határozat szerint alkalmazandó anyagi joghoz. Ezt a problémát azonban a bírói gondoskodás intézményével igyekezett a kodifikátor megoldani. Ha ugyanis a bíróság a felekkel előzetesen alaposan megtárgyalta a jogérvényesítési szándékukat és azt a felek tény-és jogállítási útján megfelelően azonosította, majd az a felek részéről is megerősítésre került, a rendelkezési elvnek érvényesülnie kell. A meglepetésitéletek elkerüléséhez és a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartásához is legalább akkora érdek fűződik, mint az igazságosság érvényesüléséhez és a két célkitűzés nem minden esetben egyeztetethető össze maradéktalanul. A modell nemcsak a felek, hanem a bíróság anyagi jogi illetve eljárásjogi okokra visszavezethető hibáinak mérséklésére is törekszik, méghozzá az igazságszolgáltatásnak mind az igazságos, mind a szolgáltató jellegét erősítve.

Bírósági titkárként dolgozom a Tatabányai Járásbíróságon. Kíváncsi voltam arra, hogy hogyan épül fel egy új Pp.-s jegyzőkönyv? Hogyan jelenik meg a közenszóló határozat? Egy külön íven megfogalmazott alakszerű végzés formájában, vagy a tárgyalási jegyzőkönyv tartalmazza azt? Hogyan és mikor tér át a bíró az érdemi tárgyalási szakra? Az áttéréskor a bíró mire figyelmezteti a feleket?

A tárgyalási jegyzőkönyvekből az derült ki számomra, hogy a közbenszóló határozatot a tárgyalási jegyzőkönyv tartalmazza és ellene nincs helye fellebbezésnek. Az eljáró bíró a perfelvételi tárgyalás

megnyitását és a megjelentek számbavételét követően ismerteti és összegzi a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatokat és tájékoztatást ad az ügyben keletkezett iratokról. Ezt követően a bíró az anyagi pervezetés körében tájékoztatja a feleket a Pp. 183. és 184. §-ról, illetve figyelmezteti őket, hogy azt a felet, aki a perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi meg vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során vagy a perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírsággal sújtja, illetve ha a fél valamely perfelvételi nyilatkozatot a bíróság anyagi pervezetése ellenére nem vagy nem teljeskörűen terjeszt elő, a bíróság a fél perfelvételi nyilatkozatait hiányos tartalama szerint a rendelkezésére álló peranyag alapján bírálja el. A figyelmeztetést követően a bíróság felhívja a feleket, hogy adják elő perfelvételi nyilatkozataikat. A perfelvételi nyilatkozatok rögzítését követően az eljáró bíró tájékoztatja a felperest a Pp. 4. és 5.§-ában foglalt igazmondási kötelezettségről, megszegésének következményeiről valamint a jóhiszemű pervitelről. A bíró a Pp. 230. § (3) bekezdése alapján figyelmezteti a felperest, hogy az eljárás során a felek kötelesek a tényállításaikat és egyéb, a tényekre vonatkozó nyilatkozataikat a valóságnak megfelelően előadni. A bíróság figyelmezteti a feleket arra is, hogy valótlan tényállítás esetén a felet pénzbírság megfizetésére kötelezi vagy más, a Pp.-ben meghatározott jogkövetkezménnyel sújtja. Ezt követően eljáró bíró kérdésére a felek rögzítik, hogy a tényállást vitatják/nem vitatják és a bíróság elé tárják bizonyítási indítványait. Amennyiben a tényállás további tisztázást nem igényel és a peres felek egyezően adják elő, hogy kéri az érdemi tárgyalás lefolytatását, a bíró összegzi a jogvita szempontjából lényeges jognyilatkozatokat, majd figyelmeztetést ad a perfelvétel lezárására és lehetőséget biztosít a további jognyilatkozatok megtételére. A jegyzőkönyvben rögzíteni kell, hogy a peres feleknek további észrevétele, előadni valója volt/nem volt. Ezt követi a bíróság I. számú végzésének kihirdetése, mely akként hangzik, hogy: A bíróság a perfelvételi tárgyalást lezárja. A végzés ellen fellebbezésnek helye nincs.

Ennél a mondatnál megtorpanom. A koncepció szerint a perfelvételt lezáró végzés, azaz a közbenszóló határozat ellen van helye fellebbezésnek. A Pp. 194. §-a ugyanakkor szűkszavúan fogalmaz és nem mondja meg, hogy a végzés ellen van- e jogorvoslatra lehetőség. Pusztán annyit mond, hogy a bíróság a perfelvételt végzéssel lezárja; a bíróság e végzéséhez kötve van.

Kérdésemre az Új Pp. Konzultációs Testület 15. számú véleményében találtam meg a választ. E szerint a perfelvételt lezáró végzést nem kell indokolni. Amennyiben a perfelvételi tárgyaláson a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatok bírói összefoglalásának a felek további előadása ellentmond, a bíróság akkor jár el helyesen, ha a perfelvétel lezárása előtt felhívja a feleket végleges álláspontjuk összefoglalására, majd ennek eredményét megfelelő részletességgel a jegyzőkönyvbe foglalja [(Pp. 194. § (1) bekezdés, 198. §, 214. § (1) bekezdés]. A konzultációs testület megállapította, hogy a perfelvételi tárgyalásra vonatkozó 194. § (1) bekezdése és a tárgyalás nélküli lezárást engedő 198. § a törvényes feltételek fennállása esetén azonosan rendelkezik akként, hogy a perfelvétel lezárására végzéssel kerül sor, melyhez a bíróság kötve van. A konzultációs testület leszögezte, hogy az eljárási törvény további feltételt nem támaszt a végzés tartalmával kapcsolatban és arra az érdemi tárgyalási szak egyéb rendelkezéseiből [különösen a Pp. 214. § (1) bekezdéséből] sem lehet következtetni. A testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy a határozatban elegendő a bírósági rendelkezés tényének megállapítása, és a ténymegállapítást - ellentétben a Konceptióban foglaltakkal - indokolni nem kell. Ennek az az oka, hogy a perfelvételi tárgyaláson, annak lezárását megelőzően a feleknek lehetőségük van további előadások megtételére és ha az ellentmond a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatok bírói összefoglalásának, akkor a bíró addig nem hozhatja meg a perfelvételt lezáró, nem fellebbezhető végzését, amíg a bírói gondoskodás jegyében nem egyeztet a felekkel a tény és jogállításaikat. Amennyiben a bíró az így véglegesített és a felek által egyeztetett álláspontokat megfelelő részletességgel jegyzőkönyvbe foglalja, a feleknek nincs szükségük a fellebbezés lehetőségére. A határozat alaki jogereje azzal a következménnyel jár, hogy a perfelvételt lezáró végzés utóbb nem változtatható meg, ehelyett a törvényi feltételek bekövetkezés esetén (kereset és ellenkérelem változtatás) a perfelvétel kiegészítésére kerülhet sor.

III.4. A bírói gondoskodás a régi és az új Pp.-ben

A régi Pp-ben is megtalálható a bíró közrehatási tevékenységének elve. Erre példa a régi Pp.-nek azon rendelkezése, miszerint „a bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni.” A bírói közrehatási tevékenység önálló alapelvként való törvénybe iktatásának oka a régi Pp. egyik ellentmondása volt. A régi szabályozás ugyanis kimondta, hogy a

bíróság a felek jognyilatkozataihoz kötve van. A bírói gyakorlat azon az állásponton volt, hogy a jognyilatkozathoz kötöttség nem jelent egyben jogcímhez kötöttséget, vagyis a bíróság a felek kereseti kérelméhez kötve van ugyan, de a kérelemnek a fél által megjelölttől eltérő jogcímen is helyt adhat. Nem tartotta ugyanakkor a bírói gyakorlat lehetségesnek, hogy az alternatív jogcímről az ítélet kihirdetését megelőzően tájékoztassa a feleket. Ennek egyik oka az volt, hogy a törvény tiltotta az anyagi jogi kitanítást, a másik oka pedig az volt, hogy az ilyen jellegű állásfoglalása a bírónak prejudikálásnak és a bíró részlehajlásának tűnhet. Ennek voltak eredményei a meglepetésítéletek, amikor a felek csak az ítélet kihirdetésekor tudták meg, hogy az akár hosszú éveken át tartó per nem is arról szólt, amiről ők valójában vitatkoztak.

Ezt az ellentmondást az új Pp. akként oldja fel, hogy mindenekelőtt rögzíti, hogy a bíróság a jogcímhez is kötve van. Mindez azt a következményt vonja maga után, hogy a régi Pp.-vel ellentétben nem lesz lehetőség arra, hogy a bíróság a kereseti kérelemnek a jogalap téves megjelölése ellenére helyt adjon. Az új szabályozás szigorának enyhítésére szolgál az anyagi pervezetés intézménye, melynek körében a bíró felhívja a fél figyelmét arra, hogy a tényelőadása nem alapozza meg az általa megjelölt jogot vagy tájékoztatja a felet arról, hogy a jogszabályt mindkét féltől eltérően értelmezi.

A jogalkotó a bíróság anyagi pervezetésben megvalósuló közrehatási tevékenységének alapelvi szintre emelésével azt kívánta kifejezni, hogy a koncentrált pervitel nemcsak a peranyagot szolgáltató felek felelőssége, hanem a bíróságé is. Hangsúlyozni kell ugyanakkor azt is, hogy a bíróság az aktív közreműködése ellenére nem veszi át a féltől a rendelkezési jog gyakorlását, csak elősegíti azt, nem megy elébe a fél igényeinek, csak felszínre hozza azokat. A bíró eszköztára a kérdés, a kapott válaszok minden peralany számára való egyértelműsítése és a felhívás. A bírói aktivitás rendeltetése az is, hogy a passzivitásra hajlamos jogi képviselők munkájának hiányait pótolja, hibáit korigálja, de kizárólag a félegyenlőség és a rendelkezési jog szem előtt tartásával.

Közel négyéves előkészítést követően 2016. november 22-én az Országgyűlés elfogadta a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényt. Tanulmányozva az új Pp. szakértői javaslatát és koncepcióját arra jutottam, hogy óriási kihívás és felelősség volt a kodifikátorok számára egy olyan, a kor igényeinek megfelelő eljárásrendet megalkotni, mely alapján évente csaknem negyedmillió

peres és több mint egymillió nemperes eljárás indul. Látva a koncepció és a szakértői javaslat szövegének terjedelmét döbbenetes volt még belegondolni is abba, hogy az új törvénykönyv mögött százhusz kodifikátor több, mint három évig tartó munkája áll. Ennek a felismerésnek a tudatában és főként nemperes ügyszakban jártas bírósági titkárként, hogy is vehetném a bátorságot ahhoz, hogy kritikával éljek az új törvénykönyvet illetően. Ugyanakkor a dolgozat megkívánja, hogy a személyes véleményemet is megfogalmazzam. Abban biztos vagyok, hogy az új kódex elfogadása mindenképpen időszerű volt, hiszen a régi szabályozást még a rendszerváltás előtt, 1952-ben fogadták el. Az új törvény célja egyértelműen a jogviták gyors, hatékony lezárása. Ennek eléréséhez olyan újításokat vezetett be, melyek véleményem szerint alkalmasak lehetnek a cél eléréséhez. Figyelemmel arra, hogy az új eljárásrend 2018. január 1. napján lépett hatályba még kevés tapasztalat áll rendelkezésre ahhoz, hogy eldöntsük az új Pp. beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket. Ezt majd az idő fogja eldönteni.

Felhasznált irodalom jegyzéke

- Varga István -Éless Tamás (szerk.): Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. és a Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó Kft. ,2016.
- Németh János- Varga István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. , 2014.
- Wopera Zsuzsa : Az új polgári perrendtartás kodifikációjának aktuális kérdései , Wolters Kluwer, <https://jogaszvilag.hu/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-kodifikaciojanak-aktualis-kerdesei-1-2>.
- Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Budapest, Osiris Kiadó 2002.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
- A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény